

ЛАТЕНТНА ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ТЕРОРИСТИЧНИХ, КРИМІНАЛЬНИХ УГРУПОВАНЬ ТА НЕДЕРЖАВНИХ ВІЙСЬКОВИХ ФОРМУВАНЬ

У даній статті розглядається потайна політична діяльність нелегітимних учасників політичного життя – терористичних, кримінальних угруповань та недержавних військових формувань. Робиться висновок, що за певних умов вона може виступити не лише у якості загрози чинній владі, а й бути провідником її політики.

Ключові слова: латентна політика, латентні структури політики, терористичне угруповання, організоване кримінальне угруповання, недержавне військове формування, партизанське формування, приватна військова фірма/корпорація.

В данной статье рассматривается скрытая политическая деятельность нелегитимных участников политической жизни – террористических, криминальных группировок и негосударственных военных формирований. Делается вывод, что при определенных условиях она может выступать не только в качестве угрозы действующей власти, но и быть проводником ее политики.

Ключевые слова: латентная политика, латентные структуры политики, террористическая группировка, организованная криминальная группировка, негосударственное военное формирование, партизанское формирование, частная военная фирма/корпорация.

Latent political activity of unlegitimate participants of political life – terrorist, criminal groupments and non-state armed forming is examined in this article. Drawn conclusion, that under certain conditions it can come forward not only in quality of threat to operating power but also as a conductor of her policy.

Key words: latent policy, latent structures of policy, terrorist groupment, organized criminal groupment, no-state armed foxming, partizan forming, private military firm/company.

Латентна політика – це особлива, закрита від висвітлення сфера життєдіяльності людей, пов'язана з реалізацією прихованих інтересів або застосуванням таємних методів здобуття, утримання і використання влади, а також забезпечення безпеки та самозахисту політичної системи і суб'єктів політики, непрозорий тип відносин між людьми, суспільством і державою [2, с. 15]. Суб'єкти латентної політичної діяльності, маючи певні політичні, економічні, релігійні тощо цілі, конспірують процеси їх реалізації, здійснюючи таким чином безпеку функціонування усєї своєї структури і окремих її членів. Цілі, методи та засоби їх діяльності в такому разі приховуються від закону, суспільства або конкурентів. Такі латентні структури можуть бути державними (наприклад, СБУ, Служба зовнішньої розвідки України тощо) і недержавними (транснаціональні компанії, політичні клуби), легальними (силові органи державної влади, недержавні міжнародні

організації, приватні військові компанії тощо) і нелегальними (терористичні, кримінальні угруповання тощо), воєнізованими (наприклад, партизанські формування) або невоєнізованими (наприклад, лобі-організації, деякі організовані кримінальні групи, економічна злочинність тощо).

Метою статті є з'ясування змісту латентної політичної діяльності терористичних, кримінальних угруповань та недержавних військових формувань і визначення основних напрямів протидії цій діяльності. Під «терористичними», «кримінальними угрупованнями», «партизанськими формуваннями» та «приватними військовими фірмами/компаніями» розуміється наступне: 1) терористичне угруповання – це організована сукупність людей або їх груп, основним вектором діяльності якої є застосування сили чи погроз її застосування щодо цивільного населення, військової техніки та живої сили, державних органів або окремих посадовців заради досягнення

певних політичних цілей [8]; 2) організована кримінальна група – це ієрархічно структурована сукупність людей або їх груп, основною метою якої є накопичення прибутку, насамперед, проти-законними методами [3]; 3) партизанське формування – це добре організована, озброєна сукупність людей або їх груп, яка, маючи певні політичні цілі, застосовує насилля виключно проти військових сил своєї країни або зовнішнього ворога, і, як правило, не має ознак регулярної військової структури (відкритого ношення зброї, чіткої символіки тощо) [5]; 4) приватні військові фірми/компанії – це недержавні воєнізовані комерційні утворення (зазвичай із державною ліцензією), спектр послуг яких включає надання матеріально-технічної підтримки, збір секретної інформації, військове тренування, охоронні послуги, безпосередню участь у збройних конфліктах тощо (як легітимні так і нелегітимні) [4].

Латентна політична діяльність терористичних, кримінальних угруповань, партизанських формувань та приватних військових фірм являє собою особливий інтерес, оскільки усі ці структури (окрім останньої) є нелегальними. Також більшість з них має воєнізовану структуру або окрему силову підсистему з реалізації насилля (винятком тут є деякі кримінальні угруповання, наприклад, економічна злочинність). Наявність цих двох характеристик або навіть однієї з них у структур, які прагнуть приховано впливати на хід політичних процесів окремих країн та міжнародної

системи в цілому, значно посилює загрозу нормальному функціонуванню політичної системи суверенних держав. Тому такого роду специфіка діяльності терористичних, кримінальних угруповань, партизанських формувань і приватних військових компаній спонукає до аналізу їхньої позиції серед специфічних суб'єктів латентної політичної діяльності, більш-менш чіткого визначення місця терористичних, кримінальних угруповань та недержавних військових формувань у прихованих процесах (рис. 1).

За наведеною класифікацією вони є носіями кооперативно-силового типу латентної політики. Та, методи прихованого впливу цих акторів на політико-правову систему суспільства реалізуються в межах трьох основних схем: *силової* (проведення силових спецоперацій в політиці недержавними воєнізованими системами – ієрархічно упорядкованими воєнізованими групами людей, потенційно або реально спрямованими проти чинної політико-правової системи суспільства, тобто являють собою безпосередню загрозу монополії державної влади на застосування примусу задля реалізації політичних, ідейних, релігійних тощо інтересів); *комунікативної* (дезінформування, позбавлення опонента авторитету серед населення чи свого угруповання через викриття його «нечесних справ»); *кооперативної* (використання лобі-структур, укладання конфіденційних домовленостей; підкуп посадовців тощо).

Характер латентної політичної діяльності	Легальний	Нелегальний
Державний	Етатистська латентна політика	Нелегітимна інституційна латентна політика
Недержавний	Кооперативна латентна політика	Кооперативно-силова латентна політика

Рис. 1. Бінарна типологія латентної політики

Механізми латентної політичної діяльності терористичних угруповань і партизанських формувань багато у чому схожі. Ці два типи недержавних воєнізованих систем мають в основі своєї діяльності прагнення реалізації конкретних політичних інтересів, які у багатьох випадках входять у протиріччя з функціонуванням чинного політичного режиму та системи. Нелегальність силового потенціалу терористичних угруповань та партизанських формувань, а також його неадекватність військовим можливостям держав змушують терористичні угруповання та партизанські формування вдаватися до використання прихованих методів та засобів боротьби. Усі ці методи лежать у межах трьох основних схем їх латентної політичної діяльності: *силової* (проведення силових спецоперацій у політиці), *комунікативної* (пропаганда, дезінформування, дискредитація супротивника тощо) та *кооперативної* (використання особистих зв'язків з державними службовцями та посадовими особами; їх вербування шляхом

підкупу, ідеологічно-релігійної мотивації тощо; конфіденційні домовленості тощо). Характерною спільною рисою структур, що розглядаються, є переважне використання ними силових методів, усі інші мають допоміжний характер. Проте їх відмінність полягає у тому, що терористичні угруповання використовують насилля або погрози його застосування проти цивільного населення, державних інституцій, їх окремих посадовців та військової техніки і живої сили, в той час як партизанські формування мають об'єктами своєї латентної політичної діяльності переважно живу військову силу та техніку. Процес розгортання організаційної мережі, налагодження та розширення ресурсних каналів, підготовки та циркуляції бойовиків, планування та проведення спецоперацій відбувається в умовах глибокої конспірації. Лише результати латентної політичної діяльності структур, що розглядаються, є очевидними, хоча і тут можуть бути винятки [1].

Основними видами латентної політичної діяльності *терористичних угруповань* є: створення та розвиток ресурсної бази; налагодження системи циркуляції кадрів через формацію сітки таборів для їх усебічної підготовки; налагодження та підтримка розвідувально-аналітичної мережі; безпосередньо внутрішня або зовнішня боротьба з чинною державною владою; латентна співпраця з суверенними державами; прихована співпраця з великими комерційними структурами; взаємодія з іншими суб'єктами кооперативно-силового типу латентної політики. Фінансування латентної політичної діяльності здійснюється через легальний бізнес, незаконну діяльність, добровільні внески, підтримку держав, комерційних структур тощо.

У свою чергу, видами латентної політичної діяльності *партизанських формувань* є: автономна партизанська діяльність; діяльність парамілітарних утворень; співпраця з третьою стороною. За стадіями функціонування та розвитку партизанських формувань виокремлюються наступні види їх латентної політичної діяльності: організація руху опору; розширення мережі та безпосереднє військове протистояння; стратегічний наступ. Основними методами їх діяльності виступають: засідки, наскоки, обстріли, диверсії; інформаційна війна; психологічна війна; налаштування співпраці з населенням; рекрутування елементів системи супротивника у власну розвідувальну мережу. У якості основних ресурсних чинників можна виокремити підтримку місцевого населення; розкрадання ресурсних баз супротивника; підтримку з-за кордону [5].

Діяльність терористичних угруповань та партизанських формувань нерозривно пов'язана з латентною політикою, яка в даному випадку є генетичним продовженням їх природи. Будь-які інші види їх діяльності (наприклад, напади терористичних груп на комерційні структури з метою наживи) спрямовані на підтримку реалізації політичних інтересів.

Механізм латентної політичної діяльності *кримінальних угруповань та приватних військових фірм* має ряд спільних рис. Будучи за природою комерційними утвореннями, ці структури беруть участь у прихованих політичних процесах із метою розширення каналів отримання прибутку, захисту функціонування організації в цілому або її окремих членів. Їх латентна політична діяльність також реалізується крізь три основні схеми: силову, комунікативну та кооперативну. Чільне місце у функціонуванні кримінальних утворень отримують методи кооперативної та комунікативної схем, у той час як приватні військові фірми, чи то структури з надання військової та охоронної підтримки, функціонують переважно в межах силової схеми. В такому разі основними ресурсними джерелами ведення прихованої політичної діяльності виступають різноманітні види легального та нелегального бізнесу. Провідним типом нелегального бізнесу для приватних військових компаній є торгівля зброєю. Основними клієнтами

тут є терористичні, кримінальні угруповання та повстанські збройні формування. Латентна політична діяльність структур, що розглядаються, має допоміжний характер, оскільки реалізується з метою убезпечити себе від судового переслідування та збільшити прибутки. Отже, участь у прихованих політичних процесах є похідною від їх комерційної природи.

Основними методами латентної політичної діяльності *кримінальних угруповань* є: підкуп; шантаж; використання лобі-структур; залучення особистих зв'язків; укладення конфіденційних домовленостей; фінансування політичних партій; безпосередня інфільтрація у владу через недоліки законодавства ліберальної демократії; співпраця з державними органами; опір через проведення різного роду силових спецоперацій у політиці (викрадення, фізична ліквідація політиків та державних діячів тощо).

Можна виокремити такі види латентної політичної діяльності *приватних військових фірм*: прихована реалізація геополітичних інтересів держав-донорів, великих комерційних компаній, кримінальних та терористичних угруповань, повстанських військових формувань (проведення силових спецоперацій у політиці шляхом безпосередньої участі у військових конфліктах, матеріально-технічного забезпечення чи військового тренування тощо) [7].

У процесі протидії латентній політичній діяльності структур, що розглядаються, використовуються методи в межах трьох основних підходів: *реалістичного, інституціонального та конструктивістського*. Причому найбільш стабільний результат мають методи останнього підходу. Але, як правило, задля зменшення ризиків та збільшення ефективності впливу всі методи використовуються у комбінації [9].

Переговори як метод протидії діяльності терористичних, кримінальних угруповань та недержавних військових формувань проходять два основні етапи: допереговорний процес та власне переговори. Першим етапом у процесі встановлення комунікації виступає ідентифікація недержавної воєнізованої системи на ґрунті її мотивацій, організаційної структури та ресурсів. Другим важливим елементом ведення переговорів виступає аналіз того, наскільки висока вірогідність дотримання збройними групами досягнутого консенсусу. І лише в тому разі, якщо угруповання своїми прямими діями відображає логічну проєкцію переговорів, можливе продовження комунікаційного процесу. Час виявляється третьою важливою умовою при прийнятті рішення щодо можливого ведення переговорів. Деякі збройні групи розвиваються протягом досить тривалого періоду, збільшуючи свою чисельність у тому випадку, якщо їх вимоги або ненасильницькі методи протесту ігноруються. Згодом вони удосконалюють свої мережі і переходять до насильницьких методів, що призводить до значної ескалації конфлікту. У цьому баченні збройні

угруповання, залучені до конфліктів самовизначення, виявляються найбільш адекватними до переговорних процесів. Перед початком переговорів доцільно максимально чітко визначити усі наявні легітимні права та мотивації таких груп на самовизначення. Основними ризиками переговорного процесу є: визнання державою легітимності амбіцій недержавної воєнізованої системи; використання недержавними воєнізованими системами переговорного процесу у сенсі розвідки та переоснащення, що згодом може вилитись у жорстокий силовий опір.

Однак переговорні методи мають ряд недоліків. Насамперед тому, що вони орієнтовані на боротьбу з уже існуючою загрозою. Натомість, у їх спектрі відсутні методи превентивної боротьби, які б усували першопричину виникнення недержавних воєнізованих систем, проведення ними силових спецоперацій у політиці та інфільтрації терористичних, кримінальних угруповань і недержавних військових формувань у політичну систему суверенних держав.

У якості превентивного методу боротьби з цим явищем можуть виступати різноспрямовані антикорупційні програми, що в основному роблять ставку на реформування адміністративної системи та фінансового менеджменту. Проте коріння корупції простягається далеко за межі системи управління і стосується більш широких структурних відносин, включаючи інституції системи, відносини між державою та фірмами, а також між державою та громадянським суспільством [6].

Таким чином, провідним ефективним механізмом опору в умовах демократичних суспільств виявляється розвиток політичної свідомості громадян, функціонування чисельних інститутів громадянського суспільства, особливо громадських рухів та комітетів виборців, а також свідомо продержавних, а не прокланових політичних партій, які б відстоювали виключно національні інтереси.

Також слід зазначити, що залежно від природи недержавних збройних формувань та відповідних мотивацій, протидія їх діяльності не обов'язково включає ліквідацію цих формувань як структур, оскільки державні утворення можуть також мати певні здобутки, використовуючи їх на свою користь.

Насамкінець вбачається доцільним сформулювати декілька суджень щодо протидії латентній політичній діяльності терористичних угруповань та недержавних військових формувань. Високу ефективність протидії матимуть стратегії транс-

національного рівня шляхом розширення діяльності Центральної групи зі здійснення контртерористичних заходів – органу ООН, який об'єднує контртерористичну діяльність різних установ системи ООН і працює поряд з Радою Безпеки, Комісією з роззброєння, Комісією зі світобудівництва тощо. Участь держав у контрзаходах має перетворитися на обов'язкову і базуватись на міжнародних конвенціях, а не на власній мотивації щодо можливої участі у проведенні тих чи інших операцій. Членство в ООН уже вимагає значного рівня кооперації у боротьбі з недержавними збройними групами. Домінуючим методом протидії виступає ведення переговорів. Але ця стратегія здебільшого застосовується до НВС, які мають чіткі політичні амбіції і не керуються трансцендентальними мотиваціями. У випадку релігійного тероризму більш ефективним є застосування методів реалістичного підходу. Проте в будь-якій ситуації стратегія протидії має бути комбінованою з методів усіх підходів, зважаючи на високий рівень динамічності терористичних, кримінальних угруповань та недержавних формувань. Протидія терористичним, кримінальним угрупованням та недержавним військовим формуванням не обов'язково має включати їх структурне знищення, оскільки державні утворення мають можливість використовувати їх на свою користь, особливо для реалізації зовнішньополітичних інтересів. Іншими словами, залежно від ризику, який вони несуть, мотивацій тощо, процес протидії може включати не лише деструктивний потенціал, а й тимчасове співробітництво, як це, наприклад, спостерігається у випадку латентної політичної діяльності кримінальних угруповань. Стратегії протидії мають бути превентивного характеру, тобто базуватись на високого рівня розвідувальній службі та випереджати будь-які акції носіїв латентної політичної діяльності. Обов'язково вони мають включати методи протидії інфільтрації у політико-правову систему суспільства, що в більшості випадків здійснюється через корупцію, інститут лобізму та недосконалі виборчі системи. Такими методами можуть бути масштабні антикорупційні заходи, які б передбачали не лише реформування адміністративної системи, а й певні інституційні обмеження, участь громадянського суспільства, політичну підзвітність, конкурентоспроможний приватний сектор, менеджмент публічного сектора та впровадження виборчої системи, що максимально унеможливила б потрапляння до влади кримінальних груп.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кожушко Е. Современный терроризм: Анализ основных направлений / Е. Кожушко ; [под общ. ред. А. Е. Тараса]. – Мн. : Харвест, 2000. – 448 с.
2. Курілло В. С. Латентна політика. Потайні напрями політичної діяльності : [навчальний посібник] / В. С. Курілло. – Миколаїв : ТОВ «Фірма «Ліон», 2009. – 592 с.
3. Мохов Е. А. ФСБ: борьба с организованной преступностью / Е. А. Мохов. – М. : Вузовская книга, 2006. – 316 с.
4. Смирнов О. Почти военный бизнес: Наблюдения и размышления военного советника [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.2000.net.ua/next_issue/64408.

5. Шмитт К. Теория партизана: промежуточное замечание по поводу понятия политического / К. Шмитт; [пер. с нем. Ю. Коринца]. – М. : Праксис, 2007. – 301 с.
6. Anticorruption in Transition: A Contribution to the Policy Debate / The World Bank. – Washington, D. C., 2000. – 89 p.
7. Jäger T., Kimmel G. Private military and security companies: changes, problems, pitfalls and prospects. – Wiesbaden : GWV Fachverlage, 2007. – 502 p.
8. Ronczkowski M. Terrorism and organized hate crime: Intelligence gathering, analysis and investigations / Mishael R. Ronczkowski. – Boca Raton : GRC Press LLC, 2004. – 205 p.
9. Schneckener U. Spoilers or Governance Actors? Engaging Armed Non-State Groups in Areas of Limited Statehood / Ulrich Schneckener. – Berlin : DFG Research Center, 2009. – 31 p.

Рецензенти: Гавеля В. Л., д.філос.н., професор;
Ярошенко В. М., к.політ.н., доцент.

© Курілло В. С., Литвиненко В. В., 2010

Стаття надійшла до редколегії 02.11.2010 р.